

le binnen-
Joden het
dat Jezus,
om in den
ch op nie-
t gemaakt
des Heeren
uiste licht

voortgaan
even geven
ook als
verloren
alles doet
daan kan
terug te

het lezen
allen allen
id moeten
ons toont
had hebt,
gaan voor
rwerpen.
toen de
ter gewor-
den gewor-
den!

ve

H. M.

VEN

ODES. (I.)
we plaats
volgen het

ie meening
vergeven,
lechts, wat

makende,
pas kwam
drukking

Bij elke
want het
nen.

wat onze
wat min-
plexen, die

oor theolo-
de zouden
onze gere-

n, doet hij
odanig in
kerken en

de vraag
dan heeft
betekenis.

op gehaald
hand onder
geheel en

en pro- of
f. Dijk het
part. syn.)

en bepaald
zeeuwache
n anderen

eer een en
den zin is,
oorzichtige

beschou-
sses eener
deelen zelfs

ten.

rapport aan
de J. B.

komen din-
Kuyper en
naarmee ik

orteerende

ijlage C is
stuk van
iddelburg.

emde arti-
0, rakende
erk wordt
of. Kuyper
27 handelt
stiek" ge-
een ander

zijn. Op dit punt zegt dus de één ja, de ander neen tot dr. Buizer.

De rollen worden evenwel omgekeerd, als we het slot lezen. Daar zegt dr. Buizer, dat wat hij voor den inhoud der belijdenis houdt¹⁾ (geen pluriformiteit), „weigert de leidingen Gods met Zijn (algemeene) Kerk te erkennen". Daarmee is prof. Kuyper het eens, ik niet.

Zeg nu maar eens: dr. Buizer is afgewezen, dus ook zijn beschouwing, en wie het op één of ander punt met hem eens is, die moet maar een gravamen indienen...

Een voorbeeld van het tweede.

De rapporterende commissie, bl. 21, handelende over het destijds gerucht makende feit, dat ds. Netelenbos, gereformeerd predikant, in den dienst in een Hervormde Kerk was voorgegaan op Zondag, merkt op:

„Hoewel een bekend en toch zeker door niemand van separatistische of doleantistische sympathieën te verdenken geleerde als de Erlanger hoogleraar E. F. Karl Müller in zijn Symbolik over 'die holländische Staatskirche' schrijft: 'Allerdings kann hier der Titel einer christlichen Kirche schon stark beargwöhnt werden', zullen Uw deputaten zich er maar niet in gaan verdiepen, of er nu werkelijk wel zoo veel reden bestaat, onder de tegenwoordige omstandigheden, om — als men dan, zooals ds. Netelenbos het noemt, zijn overtuiging ten aanzien van de pluriformiteit der kerk in een daad wil veranschouwen — dat hij voorkeur in het Nederlandsche Hervormd Kerkgenootschap te gaan doen."

Hiermee zal prof. Kuyper het niet eens kunnen zijn: hij heeft over de Hervormde Kerk in later jaren zoo geschreven, dat prof. Müller van Erlangen, nog maar vrij kort geleden gestorven, zelf in leven ouderling in een uit de Hugenoten stammende kerk aldaar (er waren er 8 in Beieren) zich er wel wat over verwonderd zou hebben. Ondergeteekende daarentegen zou zijn hand er wel onder kunnen zetten, met alle waardeering voor de ettelijke hoogstaande christenen en kinderen Gods in de Hervormde Kerk, natuurlijk: we hebben het nu over het instituut.

Straks evenwel keeren de rollen zich weer om. Als op bl. 33 de rapporteurs toegekomen zijn aan de uitdrukking „buiten haar geen zaligheid", dan zeggen zij (34): dat ziet nog niet op het instituut. Prof. Dijk (57) besamt dat „De Heraut" desgelijks. Ik ben het er niet mee eens; zooals ik in mijn „Ons Aller Moeder" duidelijk heb doen uitkomen, naar ik meen.

Natuurlijk heb ik daarmee niet gezegd: buiten de Gereformeerde Kerken van Nederland geen zaligheid. Een der oorzaken van den strijd over de kerk ligt hierin, dat men bij het in dit verband hanteeren van het werkwoord „instituereen" doorgaans alleen maar denkt aan een „instituut" (voltooid tegenwoordige tijd). Ik wees er op, dat de kwestie van het „instituereen" altijd een zaak is ook van het heden: onvoltooid tegenwoordige tijd. Daar zit de zaak op vast voor een groot deel. Wie niet aan dien onvoltooid tegenwoordigen tijd zijn aandacht geeft, moet al maar op reeds bestaande instituten letten, durft (terecht) de zaligheid niet aan instituut zoo of züs binden, en neemt dan, om zich uit de impasse te redden, zijn toevlucht tot mystificaties als de mystificering der kerk; en meer van zulke gedachten-spinnels. Wie evenwel voor dien onvoltooid tegenwoordigen tijd wel oog heeft, erkent, dat God hier zoo, ginds weer anders begonnen is, erkent dus ook, dat we nog nergens kant en klaar zijn, maar houdt tevens vol, dat we met al die instituten naar elkaar toe moeten (voorzoover ze belijden natuurlijk), dat we aan het instituereen moeten blijven, oecumenisch werkzaam zijnde. Zoo iemand heeft geen oogenblik het kerkelijk instituut (datum, dan wel dandum, gegeven, dan wel nog naar de eindredactie in wording) behoeven te degradeeren terwille van een of andere „mystieke kerk". Hij houdt de waarde er van in stand. Maar hij is tevens in staat, het „buiten haar geen zaligheid" te laten staan als geldende voor die ééne kerk, die van haar instituut en institueeringsplicht geen oogenblik mag worden losgemaakt. Omdat instituereen nu eenmaal behoort tot de essentiële, de primaire, de konstitutieve aangelegenheden der kerk. Bij een vergadering behoort nu eenmaal het vergaderen.

Om kort te gaan: hier zouden dus de professoren Kuyper en Dijk weer die commissie kunnen bijvallen, en zou ik moeten zeggen: neen.

Voorloopig genoeg. Men moet elkaar niet in het hoekje duwen van de menschen, die maar een gravamen moeten indienen tegen een beslissing van een synode, of anders maar moeten zwijgen over wat eenmaal afgedaan is. Als van dr. Buizer gezegd is: zijn opvatting van de belijdenis deugt niet, dan kan ik dat geheel en al onderschrijven. Maar ik meen, dat hij op andere punten gelijk heeft gehad. Dat meenen de professoren Kuyper en Dijk ook; want die zeggen: we zijn het met de pluriformiteitsgedachte eens, zelfs naar Buizer's omschrijving; voorzoover we die lezen op bl. 48: veelheid van ware kerken.

Men kan terecht aanvoeren: in het algemeen is Buizer's uitlegging veroordeeld. Maar in bijzonderheden kan men niet treden, als om te zeggen: die en die details van Buizer (of een zeeuwache commissie) zijn veroordeeld. Inzake de details gaan we ieder onzen eigen kant uit. Niemand is het geheel en al met dezen, dan wel met

diën eens. Dat was vroeger zoo niet. Dat was in de dagen van Buizer—Netelenbos zoo niet. Dat is vandaag nog niet zoo.

Volgende opmerkingen van prof. Dijk krijgen later een beurt.

K. S.

„KENTEKENEN" EN „SYMBOLEN". (I.) (Antwoord aan dr. A. de Bondt, II.)

Kent U Stapleton? Hij was theologisch hoogleraar in Douai, later te Leuven, Roomsch. Een tijdlang Jezuïet. Schrijver van zeer geleerde werken. Hardnekkig bestrijder van de kinderen der Reformatie. Maar dan eentje, die ze ook bestudeerde. Ge vindt bij hem b.v. breede bespreking van die volzinnetjes, die dr. A. de Bondt tegenwoordig uit de Institutie van Calvijn voor den dag haalt, om daarmee de pluriformiteitstheorie, zooals ze door hem wordt voorgestaan, te helpen verdedigen, en Calvijn's naam daarvoor te annexeren.

Van dien Stapleton lees ik (Opera, I, Lutetiae Parisiorum, 1720, 23):

dat protestanten zooals Calvijn (als deze zegt, dat onder het pseudom „aliqua ecclesia", iets van de kerk nog is),

of als Melancthon (als hij zegt, dat ze — aldaar — in sommige overblijfselen nog verscholen ligt),

of als Luther (als hij datzelfde nog weer wat anders uitdrukt),

daarbij dan niet denken aan „NOTAE",

maar slechts aan SIGNA der kerk. Slechts aan „signa".

„Notae" zijn kenmerken der kerk.

„Signa" zijn maar teekenen. (Tusschen beide is een groot onderscheid.)

Deze Stapleton, die door Bavinck nog al eens geciteerd wordt, wist dus, dat wie Calvijn leest, tusschen „notae" en „signa", wel ter dege onderscheiden moet, en anders hem niet begrijpt.

Dit aangaande Stapleton, voorloopig.

Kent U Bellarminus? Ook hij was roomsch hoogleraar, o.a. te Leuven, befaamd verdediger van de roomsche kerk en theologie tegen de reformatoren; Luther, Calvijn, Zwingli, Melancthon toont hij herhaaldelijk goed te kennen; ook bij hem treft ge meermalen citaten uit Calvijn, met nauwkeurige opgave van de vindplaats. Als deze zich bezig houdt met de passage uit Calvijn's Institutie (IV, c. 10, § 27) betreffende de kerkelijke ceremoniën, dan merkt Bellarminus op, dat die ceremoniën — nu spreekt hij in het algemeen, dus ook over zichzelf — groote betekenis hebben; ze zijn immers zekere „symbolen", waardoor wij van ongelooften worden onderscheiden. Ze kunnen ook uitnemend dienst doen als onderscheidingssteekens tegenover de ketters. De sacramenten, die hebben de ketters ook; daaraan kan men dus niet zoo gemakkelijk het onderscheid vaststellen. Maar met behulp van de ceremoniën gaat dat beter. Zoo heeft men oudtijds den sabbath op Zondag in plaats van op Zaterdag gesteld; een onderscheidingssteek (symbolum, of signum) tegenover de Joden. Epiphanius, zoo zegt Bellarminus, schreef afzonderlijk over de ceremoniën der kerk, die konden dienen zoo ongeveer als kenmerken (quaedam veluti notae) ter onderscheiding van de kerk ter eener, en de secten ter ander zijde.

Ook Bellarminus — die de kenmerken der kerk elders behandelt — kent dus het verschil tusschen „kenmerk" en „symbool". Een symbool is „zonder meer" nog geen kenmerk der kerk; geen onderscheidingssteek, waaraan men met zekerheid de ware kerk kan onderscheiden van de valsche, de kerk van de secte. Er zijn, zoo zegt een ander Jezuïet (Suarez) (in zijn polemië met koning Jacobus) kerkleeraars, die de kenmerken (notae) der kerk maar vermenigvuldigen. Maar men kan die boventallige dan soms herleiden tot de vier van ouds bekende (eenheid, heiligheid, catholiceit, apostoliceit). Of — het zijn niet zoozeer kenmerken (notae) als wel teekenen (signa) der ware kerk: non sunt tam propriae & certae notae, quam verae Ecclesiae verisimillima signa (Defensio F. C., 1614, 778).

Dat we op deze roomsche Calvijn-lezers wijzen, vindt zijn aanleiding in dr. de Bondt's repliek. We weten, dat dr. de Bondt zich er op beroepen had, dat Calvijn toch maar van „kenteeken" der kerk bij Rome had gesproken. Dr. de Bondt dacht daarbij aan Inst. IV, 2, 12. Omdat de passage¹⁾ slordig wordt aangehaald, zal ik ze met de noodige aanvullingen geven:

„Kortom, ik zeg, dat er kerken zijn, in zooverre (de Heere de overblijfselen van Zijn volk, hoe ellendig verstrooid en uiteengejaagd dan ook, daar op wonderlijke wijze bewaart, in zooverre) er eenige kenteeken (symbola) der kerk blijven bestaan, en wel voornamelijk die kenteeken, wier kracht noch de listigheid van den duivel, noch menschelijke boosheid kan vernietigen. Maar omdat daarentegen daar die teekenen (notae) vernield zijn, waarop wij in deze uiteenzetting voornamelijk moeten letten, zeg ik, dat iedere vergadering en ook het geheele lichaam van het pseudom de wettige gedaante van de (Sizoo: „een") kerk mist."

Men lette er op, dat deze vertaling van de hand van prof. dr. A. Sizoo is. Deze heeft hier „symbolen" door „kenteeken" en „notae" door „teekenen" weer gegeven. Ik voor mij zou het juist andersom gedaan

1) Ik denk aan een zetfout, er staat tweemaal hetzelfde woord („inzooverre"); dat geeft vaak zetfouten.

(Zie vervolg blz. 190.)

Wat zullen wij na den vrede beginnen?

Wat zullen wij na den vrede beginnen? is de vraag die in de laatste weken herhaaldelijk door politici en economen aan de orde is gesteld. Inzonderheid in Amerika schijnt men er zich druk mede bezig te houden. Het is niet een vraag uit een gebroken hart: Lieve heeren, wat moet ik doen? Maar men heeft het antwoord prompt gereed: Wij zullen heel rationeel te werk gaan, opdat deze oorlog de laatste groote dwaasheid der menschheid geweest zij. De bekende kringloop waarin de mensch zich beweegt, wordt hierin opnieuw openbaar. Eerst was de mensch gevlucht in het irrationeële, nu zal op haar beurt de koningin der rede uit het museum gehaald worden. Als ons christenvolk nu maar aan deze oppervlakkigheid weersland weet te bieden, helaas is van „verdieping" nog weinig te bespeuren. Wij beschouwen den oorlog als iets dat buiten ons omgaat, richt men een machinegeweer op onze schepen, dan grommen wij verontwaardigd: Schiet de Engelschen of Franschen dood, wat gaat het ons aan? Als straks — God geve spoedig! — de handteekeningen onder het vredesverdrag worden gezet, dan is immers alles voorbij? Dan zullen wij opnieuw beginnen en heusch, wij zullen er wat van terechtbrengen: houd er den moed maar in! En... geef mij even het Pilatus-bekken, dat ik mijn handen in onschuld wassche en plechtig verklaart: het is MIJN schuld niet, ik heb er niets mede te maken! Straks zal een vrouw naar een Friedhof gaan en weenen, de kinderen van den poltu zullen opgroeien zonder vader, wij zullen een speldje koopen voor onze eigen oorlogsslachtoffers, ook zullen wij in den zomer excursies ondernemen naar de gevechtsterreinen, is het niet interessant? Voor de rest zullen wij het vergeten als een nachtmerrie.

God zal niet vergeten! De Bijbel stelt ons dat vaak plastisch voor. Daar is een reiziger neergelgd door de hand van een roover. De dood is ingetreden, spreken kan hij niet meer. Die blauwe lippen zullen zich nimmer ontsluiten om te zeggen: die heeft het gedaan! Hij zal gesmeekt hebben om zijn leven, in zijn angst zal hij geschreeuwd hebben om hulp, misschien heeft hij als een kind den naam van zijn moeder gepreveld, mogelijk vormden zijn lippen het arme-zondaarsgebed. Toen ging zijn geest uit en lag hij daar stom. Doch nu stelt de Heilige Schrift het ons zoo voor, alsof die roode vlek spreken ging, alsof die bloedspatten tot God riepen om recht! God komt dan om Zelf als de Bloedwreker het onrechtvaardig vergoten bloed te straffen en met den moordenaar allen te oordeelen, die door hun stilzwijgen en toezien zich dergelijke schrikkelijke zonden mede deelachtig maken. Daar heeft geen slaaf den geest gegeven onder de zweep, daar is geen reiziger gestoken door een struikroover, daar is geen Jood doodgetrapt tijdens een pogrom, daar is geen Boer geregen aan een assegaai, daar is geen gemeen soldaat gesneuveld aan eenig front en geen matroos verdronken tijdens een mijnoutploffing, of God gedenkt het en zal dit bloed eischen van de ziel van den schuldige. Wij gebruiken graag het beeld van den Christus Consolator, Die in groote onferming gaat over de slagvelden. Ik heb geen bezwaar tegen dit beeld. Mits wij nimmer vergeten dat ook de God der gerechtigheid langs de kazenmatten en door de loopgraven gaat en de bloedschuld schrijft op de rol der wrake, van het bloed van den rechtvaardigen Abel af tot het bloed van den arbeider toe, die gegrepen werd door den drijfriem van een onbeveiligde machine, tot de bloedspatten van het kleine kind toe dat overreden werd door een aangeschoten chauffeur.

Schuld is voor ons een dogmatisch begrip geworden, wij weten het vaak knap uit te leggen. Iets reëls is het voor ons maar zelden, in de Spelonke Adullams leeft men zoo tamelijk rustig verder, het is maar een quaestie van wennen. God de Heere had Zijn volk Israël dieper onderwezen in Zijn heilig recht, in Zijn toorn tegen den doodslag. Als ergens een lijk gevonden werd in het veld, moesten de oudsten van de dichtstbijgelegen plaats een koe slachten (in plaats van den onbekenden moordenaar, boven dat offerdier moesten zij hun handen wasschen om te betuigen dat zij noch de oorzaak waren van deze bloedschuld, noch schuldig aan het niet-voltrekken van de bloedwraak aan den moordenaar. Dan verhieven zij hun stem tot God en zij smeekten: Heere, leg geen onschuldig bloed op Uw volk Israël. Volk, dat verstand van kermen hebt, loopt den Troon des Heeren aan met uw gebeden! Weg dat bekken van Pilatus, zoo lief u uwer ziele zaligheid is! Niet het water van Pilatus, maar het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonden.

Oudtijds placht men in het Oosten van ons land op het graf van een vermoorde een kruis van gewassen te planten. Men ziet ze hier en daar nog wel in het veld, midden tusschen de golvende